Kr. Janson

Opdragelse

Stavgr. Kommunebibliothek

Bestemmelser for boklaan i
Stavanger kommunebibliotek.

§ 1. Manuskripter, litterære sjeldenheter, ordbøker, plancheverker og karter utlaanes ikke, men kan avbenyttes i bibliotekets læseværelse.

§ 2. Kun én bok utlaanes til hver enkelt laantaker om gangen. Bestaar et verk av flere dele, utlaanes i regelen kun én del om gangen.

§ 3. Ingen bok maa uten speciel tillatelse av bibliotekaren beholdes længer end 3 uker.

§ 4. Leveres en bok tilbake skadet eller makuleret, anskaffes ,et nytt eksemplar for laantakerens regning.

§ 5. Laantakere maa, om saadant forlanges, deponere et beløp av kr. 10.oo eller stille fornøden garanti for bøkernes ordentlige behandling og tilbakelevering i rett tid.

NB. Overskrides laanetiden, betales 2 øre pr. dag for hvert bind.

377.   JAN
Janson, Kristofer
Om vore Børns Opdragelse og Religio

11030026878001

Stavanger Bibliotek

OM VORE BØRNS OPDRAGELSE OG RELIGIONSUNDERVISNING

AF

KRISTOFER JANSON

STAVANGER
KOMMUNEBIBLIOTEK

KRISTIANIA
TRYKT I OSLO PRENTEVERK
1901.

NB Rana
Depotbiblioteket

377
J267om
m, lchs.

STAVANGER KOMMUNEBIBLIOTEK

1

Hvorledes skal vi opdrage vore Børn?

Spørgsmaalet om Børneopdragelsen vil altid blive et af de vigtigste Spørgsmaal i Livet. Thi Børnene er jo Bærere af Fremtiden, og ihvorvel disse Børn er selvstændige Aander, saa paavirkes disse Aander saa umaadeligt netop i den Alder, vi kalder Barnealderen, paavirkes baade til godt og ondt, at det blir til visse Maader sandt, at en Barnesjæl er som Voks, der meisles og modelleres af Forældre, Lærere, Kammerater og daglige Omgivelser. Det er derfor et forfærdeligt Ansvar, som hviler paa Hjemmene. Og naar vi nu klager og vrider os under al den frække Raahed, der uhindret stikker Næsen i Veiret rundt omkring os, saa er det Forældrene, Hjemmene, som faar bære Skylden. Disse Børn maa være opdragne forkjert.

Nu nytter det imidlertid ikke gjennem Bøger og Theorier at tro at kunne omvende daarlige Hjem, selv om disse Bøger læstes nok saa meget. *Theori* et et, *Praksis* et andet. Og Forældrene maa selv først ophøre med at være raa, hvis de skal kunne modarbeide Raaskapen hos sine Børn.

Børn, som skal opdrages efter visse opskrevne Regler, blir som oftest de værste, fordi velmenende men uvittige Forældre binder disse Regler som Lænker om Haand og Fod paa dem, saa de plages, forarges og trodser paa, og fordi alle Børn ikke kan tages lige, da deres Karakterer er saa forskjellige, og de derfor bør behandles forskjelligt. Det er derfor ikke min Mening her at ville opstille nogensomhelst Regler i det enkelte, der skal gjælde ved enhver Børneopdragelse; men jeg vilde bare opstille nogle enkelte Grundsandheder, nogle store Grundlinjer, der kunde passe paa alle Tilfælde, og som da Fædre og Mødre kunde tænke paa og saa søge at praktisere efter bedste Skjøn.

Og den første store Sandhed er da den: *Barnet er en hellig Ting,* som er os betroet af Gud, dets Skaber og Fader. Gud, som tændte Livsgnisten i Barnet, som sendte Aanden ned i dette Kjødhylster, Far og Mor har dannet, han elsker dette Barn. Han har sendt denne Aand til os, for at vi skal paavirke den, danne den, lede den til det gode. Selv om det var en lav og uudviklet Aand, som var stegen ned i dette Barn, saa interesserer Gud sig for den; thi den er hans Eiendom. Den indeholder samme Muligheder i sig, som de Aander, vi nu ser op til som de videst komne, som Genierne. Det er Guds Mening, at ogsaa denne Aand skal udvikle sig til med Tiden at blive en Lysengel. Gud interesserer sig ikke blot for Heltene i Historien, for de udmærkede Mænd og Kvinder, han interesserer sig lige meget for *Mulighederne;* thi hans Kjærlighed er ikke partisk, og Frøet til en Lysengel er nedlagt i hvert lidet Barn, hvor raa end dets Aand endnu er. Lad ikke det bedrage dig, at Barnet kanske har et svagt og sygeligt Legeme. Der kan ofte bo en kraftig Aand i et svagt Legeme, og det er ofte de tilsyneladende Smaa og Svage, som har udrettet mest i Verden. Lad det heller ikke nedtrykke dig, at Barnet er født i fattige og trange Kaar. Det er ofte Børn af trange Kaar, som ved sin Nøisomhed, sin Energi har brudt sig frem til de første Pladse. En sterk, villende Aand lar sig ikke kue af Omgivelserne, den sprænger dem.

Den gammeldagse Religionsopfatning skal just ikke hjelpe os til at se paa Barnet som en hellig Ting, som en Guds Gave til os, der bærer en Engels Mulighed i sit Indre. Nei vi faar høre af Presten, naar vi kommer med Barnet til Daaben, at det er undfanget i Synd og født i Misgjerning, og det paa samme Tid som den samme Mand

erklærede for Brudeparret, at det var Guds Vilje, at de skulde formere sig. Og vi blir indprentede paa Skolen, at vi er totalt fordærvede og fortjener det evige Helvede, saalænge til Presten har øst Vand paa Barnets Hoved og sagt nogle Ord over det — da skal Barnet pludselig være forvandlet til et Guds Barn. Men før den Tid vil ikke Gud have noget med det at gjøre, før den Tid tilhører det Djævelen.

Og saadant ugudeligt Snak kan Folk endnu vedblive at tro paa! kan endnu for Alvor diskuttere, om et udøbt Barn kan blive saligt eller ei! Og dette forkyndes af den Kirke, som selv lærer, at Jesus tog *udøbte* Smaabørn i sin Favn og velsignede dem og sagde, at Himmeriges Rige hører saadanne til. Men dette viser, hvorledes en forkjert Theologi formaar at forkvakle os, og hvorledes den ikke tager Konsekvensen af sine egne Paastande. Gudskelov protesterer Mor's og Far's sunde Natur mod denne theologiske Unatur. Tror I, at en Mor, som ligger med sin lille Nyfødte ved Brystet, vil gaa ind paa, at det er en liden Djævel, som ligger der, totalt fordærvet, uden Mulighed for at blive et Guds Barn, med mindre Presten faar døbt det? Tror I, at en Far, som danser med sin Lille paa Armen, er tilbøielig til at høre paa Prestens Udlægning om, at dette Barn bærer den evige Fortabelses Mærke paa sin Pande?

Synes du en saadan Paastand er rimelig,

er overensstemmende med din Erfaring? Naar du fortæller et Barn noget sørgeligt, er der vel Nogen, som snarere faar Graaden i Øinene end det? og fortæller du om noget modigt og kjækt, er der Nogen, der lettere begeistres, end det? Tyder dette paa den totale Fordærvethed? eller er det kanske bare *døbte* Børn, at dette er Tilfælde med?

Jeg skulde ligegjerne tro om Solen, at den er en Mørkets Kilde, som jeg vil tro om Barnet, at det bærer idel Syndefuldhed paa sin Pande og i sit Hjerte.

Lad os Venner tro hvadsomhelst andet end dette; thi en slig Lære skal snart lade os forbande vor Fødselsstund og afsky vor egen Tilværelse.

»Og da den fremstiller vor Skaber som vor værste Fiende og alle vore Medmennesker af Naturen usle og værd vort Had, saa kommer den snart at bryde alle de Baand, der binder os til Gud og til vor egen Slægt. Mine Venner! tro paa Barnet, ikke at det er dydigt eller helligt fra Fødselen; thi Dyd og Hellighed kan ikke skjænkes os ved nogen Fødsel; de maa være Frugten af egne frie Anstrængelser hos en Skabning, som ved Forskjellen mellem Ret og Uret, og som trods Fristelsen vælger det Rette. Men tro paa Barnet, som det, der er istand til at kjende og elske det gode og det sande, som det, der har en Samvittighed, der taler med Pligtens Stemme og som det, der af Gud er gjort dygtigt til at modtage Kundskab, Gudsfrygt, opoffrende Kjærlighed og evigt Liv hos ham.« (Channing.)

Naar vi altsaa først blir os bevidste, at Barnet er en hellig Ting, der er os betroet, og at det har en udødelig Aand, for hvilken vi delvis faar staa til Ansvar, da følger deraf, at enhver tænkende og følende Fa'r og Mo'r vil være *varsom* med, hvorledes de behandler dette Barn og vil nøie følge dets Udvikling. Og da de forskjellige Barneaander kan være yderst forskjellige, — En kan være blød og ræd, En Anden trodsig og paagaaende, En kan være næsten uden Vilje, en Anden saa altfor selvraadig — saa følger deraf simpelthen, at vi ikke bør behandle alle Børn paa samme Maade. Vi bør nøie give Agt paa og studere deres Karakter og behandle dem derefter. Det, tror jeg, er en gjennemgaaende Feil baade hos Forældre og Lærere ved Opdragelsen, at de skjærer Alle over en Kam, behandler Alle lige. »Barn er Barn« siger de, »og hvad der passer den Ene, faar ogsaa passe den Anden;« mens Sagen er, at En maa behandles med Mildhed, en Anden med Strenghed, En tages paa med Silkehandsker, en Anden med Jernhaand. Mangen skjælvende, fin liden Barnesjæl er skræmt til Feighed, Løgn og Usselhed ved Rædsel for haarde Forældre.

Men en Ting maa være fælles i Opdragelsen for Alle: Barnet maa vænnes til at *lyde*. Har Forældrene sagt en Ting, saa maa de se efter, at den blir gjort. Er Forældrene slappe i det Kapitel, saa lærer Barnet sig til at sluntre undan og miste Respekten for Forældrene. Selv om Forældrene bagefter angrer sin Befaling og mener, at en Anden lige godt kunde gjøre dette, — er det først sagt, at *Barnet* skal gjøre det, saa bør Forældrene se til, at det ogsaa blir gjort af Barnet. En Vaklen paa dette Punkt, kan gjøre ubodelig Skade; thi Barnet er gløgt og opdager snart Forældrenes svage Sider. Og viser Forældrene sig vægelsindede og svage, saa lærer Barnet sig snart til at sige Ja og Ha til alting, og saa ikke bry sig om det mere, bare lade være at gjøre det.

En af de Ting, norske Børn trænger mest at lære er *Disciplin*. De maa lære at se op til sine Forældre som til Høiesteret, hvorfra der ikke er Appel. De maa lære at finde det i Orden, at er en Ting befalet, saa maa den gjøres uden Knur. Men dette paalægger ogsaa Forældrene det Ansvar ikke at befale Barnet urimelige Ting. Naar jeg ser paa Gaden ofte forholdsvis smaa Børn slæbe paa tunge Sække med Kul eller Vedstumper, eller bære svære Kurve, som lar dem gaa ganske skjæve, saa siger jeg til mig selv: for nogle urimelige Forældre, som ikke ser, at deres Børns Benbygning og Helse kan faa et Knæk ved dette, som den aldrig forvinder.«

Vi trænger i alle Livets Forholde at lære at lyde vore Overordnede, og at Livet kun kan gaa sin jevne Gang ved, at den Ene frivilligt underordner sig den Anden. Hvis Alle skulde befale, og Ingen lyde, blev her jo et Kaos. Naar Arbeideren frivilligt tager paa sig et Arbeide, bør han sætte sin Ære i at udføre det til Arbeidsgiverens Tilfredshed. Tjeneren bør udføre sit Herskabs Ordre uden et Muk, Soldaten sin Befalingsmands, Borgeren de *borgerlige* Love, vi Alle *Guds Love*. Vi kan ikke undgaa i vore Samfundsforhold at komme i et eller andet Afhængighedsforhold til hverandre, og da gjælder det at finde sig i det med Glæde som en given Sag. Og den, som fra Barnsben har lært at lyde som noget, der ikke kan disputeres om, han vil ogsaa med størst Tilfredshed gaa Livets Prøvelser i Møde, selv om han hele sit Liv skulde maatte være i en tjenende Stilling.

Dette at lære Børnene at lyde uden Knur kræver slet ikke Strenghed eller Barskhed bare *mild Bestemthed*. Og hvis Barnet fra den første Stund lærer, at det ikke gaar an at modsige Fa'r og Mo'r eller lade være at lystre, saa vil Lydigheden falde af sig selv, og det vil spares for mange Taarer og Kampe siden.

Men for at fremme dette maa ikke Fa'r og Mo'r give modsigende Ordre, eller den Ene ophæve, hvad den Anden har sagt. Det har jeg ofte seet, især hvor Fa'r og Mo'r er uenige, at den ene af Forældrene ligesom har en skadefro Glæde af at

modsige den Andens Ordre. Barnet kommer løbende til Fa'r og siger: »du Papa, Mo'r har sagt, at jeg skal gaa efter Melken, behøver jeg vel gjøre det, kan ikke Pigen gjøre det?« Og den ufornuftige Papa svarer: »jo det kan du godt la' være Barnet mit; jeg skal be Pigen gaa jeg.« De Forældre aner ikke, hvad de nedbryder hos Barnet ved slik Opførsel. Barnet lærer at fodre sin egen Dovenskab af Forældrenes Svaghed og mister Respekten for dem begge.

Der er dem, som mener, at Lydighed ikke kan fremtvinges uden gjennem Barskhed og Prygl, ligesom man i gamle Dage ikke troede, man kunde faa gode Soldater uden gjennem Korporalstokken.

Jeg er ikke af dem, som tror paa Pryglenes Evangelium, jeg tror mere paa den kloge Kjærligheds. Kjærlighed kan godt parres med Bestemthed. Jeg har kjendt Mødre, som med den venligste Ro satte sine Børn til Arbeide og uddelte sine forskjellige Ordrer, og Børnene adlød øieblikkelig. Det kunde ikke falde dem ind engang, at det lod sig gjøre at protestere eller ikke adlyde, naar Mo'r havde sagt det. Se det er det ideale Forhold. Og disse Børn elskede sin Mo'r over alt.

En Klaps paa Haanden, naar den fremdeles vil strække sig frem efter det, som flere Gange er forbudt, tror jeg bare gjør godt. Og lidt Ris mod Trods og Ulydighed især i de allerførste Aar kan nok ha' sin Nytte; naar det ikke gives i

Ophidselse og Vrede fra Forældrenes Side. Men ellers vil jeg istedetfor Ris anbefale *Skammekroken*. Den vil i de fleste Tilfælde vise sig probat. Der staar Barnet uvirksom og kjeder sig, og det er det værste af alt. Det vil være uafladelig i Virksomhed. Og der har dets lille Hjerne Tid at ræsonnere. Det indser, at der ingen Fordel er i at trodse og være ulydig, og det varer ikke længe, før det vender sig om og siger: »Mama, nu er jeg snil igjen.« Og da blir jo Forsoningsscenen storartet. Og Barnet er aldrig saa udsøgt elskværdigt som efter en saadan Afstraffelse.

Naar Barnet er blevet saa stort, at man kan ræsonnere med det og tale til dets Æresfølelse, bør man aldrig straffe med Prygl.

Kjærligheden er en bedre Læremester end Pryglene. Lær Børnene rigtig at holde af Jer, at synes at Fa'r og Mo'r er de snilleste Folk i Verden, og Hjemmet det bedste af alle Steder, ikke ved at være svage mod dem og føie dem i alle deres mange Luner, men ved trods al Bestemthed at vise dem Ømhed og Kjærlighed. Og Børnene skal have Vanskelighed for at være ulydige, og om de har været det i en Stund af Vrede, vil de angre det desto saarere og komme dobbelt kjærlige tilbage. Det at have bedrøvet En, som elsker dem saa, og som de elsker igjen, det blir for dem det værste af alt. Lær Børnene at elske Jer, det er den bedste Opdragelsesmethode.

Men for at kunne *elske* Eder maa Børnene ogsaa *agte* Eder og se op til Eder Derfor sig ikke noget og gjør ikke noget, som kan nedsætte Eder i Deres Øine. Og som en Hovedregel maa det staa: »*lyv* aldrig for Børnene! *nar* dem ikke! lov dem ikke noget, som du ikke holder.«

Jeg har ofte hørt Forældre sige til Børn: »vil du nu være snil, skal du faa 5 Øre; vil du nu gaa det Ærind, skal du faa det og det.« Og naar Barnet saa har gaaet Ærindet, saa faar det ikke, hvad der er lovet det. Dette lærer Barnet til at lyve selv. Det ræsonnerer snart om sine Forældre: »ja, saa du er saadan du, at man ikke kan lite paa dig. Og dette er Maaden man kommer frem paa i Verden: at love og saa ikke holde. Godt, jeg skal vite at rette mig derefter.« Man lærer Barnet op i Uordholdenhed og i ikke at agte et Ord eller Løvte helligt. Og det dræber noget i Barnesjælen.

Og saa en Ting til: skræm ikke Barnet hverken med Feieren, eller med Busemanden eller med Djævelen og gjør det overtroisk og mørkræd. Lad det faa leve, saa længe det kan, lyst og glad og tillidsfuldt i Verden og plet ikke dets Fantasi med stygge Skræmmebilleder. Jeg glemmer ikke, da en Nabokone paa Landet, hvor vi boede, tog en af mine Smaagutter for sig og læste op for ham om Djævelen og det evige Helvede, saa Gnistene bare fræste. Gutten kom hjem saa vetskræmt, at han laa og hiksted og vaagned om Natten med Skrig; han drømte, at den Onde var efter ham og vilde ta' ham. Lær dem heller om Gud og alt godt, det har de bedre af.

Bliv heller ikke kjede af dem, naar de gnaaler: »Mama, hvad skal jeg bestille?« Barnet har en rastløs arbeidende Fantasi. Den vil altid beskjæftiges; det er derfor ikke galt tidligt at sætte Børn til Arbeide, naar det ikke overstiger deres Kræfter eller blir til et tvingende Slid. At sætte 4 Aars Børn til at plukke Traakletraader af Kaaberne hos Sømmersker, eller putte dem til stadigt Arbeide i Fabrikkerne, er jo en Uting, der burde forbydes ved Lov. Men at lade dem bage Kager af Søle, selv om de griser sig lidt til, at sætte smaa Møllehjul i Bækken eller skjære Siljefløiter eller være ude paa Kjelke og Ski, se det er bare sundt og godt. De saakaldte Børnehaver gaar jo ud paa at beskjæftige Børnenes Fantasi med noget, som paa samme Tid kan give aandeligt Udbytte, at forbinde Lek og Arbeide. Tid til at *leke* er ikke bare *ønskeligt*, men det er *nødvendigt* for hvert Barn. Og det behøver aldeles ikke noget kostbart Leketøi. Naturen selv har Leketøi nok. Sand, Smaasten, Grankongler er ypperligt Leketøi. Trefliser gaar for Skibe, og Lerklumper for de deiligste Puddinger.

Og under al din Opdragelse, husk paa en Ting. Barnet bør *ikke bli en Kopi af dig.* Du bør ikke paatrykke det dit Stempel i Vaner og Synsmaader, du bør ikke *kue* det. Husk altid paa, at Barnet er en fri Aand med sin egen Eiendommelighed, forskjellig fra din kanske, og at Forældre er satte til at finde ud og udvikle paa den rette Maaden Eiendommeligheden hos deres Børn. Dette kan være vanskeligt. Det kræver fin Forstaaelse og Aandsdannelse. Og fordi denne mangler — jeg havde nær sagt hos de fleste Forældre — derfor synder de Fleste mod sine Børn i dette Stykke. Hvad vi skulde lede Barnet til, var frit at vælge det rette og det sande. Vi maa huske paa, at det ikke er en Sten eller bare blødt Ler, som vi kan forme efter Forgodtbefindende, men det er en levende og tænkende Skabning, skabt til at handle efter Grundsætninger, som findes i dets eget Hjerte, til selv at vælge mellem godt og ondt, mellem Sandhed og Løgn, at danne og forme sig selv ved Hjelp af Indflydelserne udenfra, at være sin egen Karakters Billedhugger og selv bestemme over sin fremtidige Tilværelse. Man kan tømre et Hus og bygge et Skib og hugge en Billedstøtte uden dens eget Samtykke; man raader over en Maskine som man vil; men Barnet har egen Vilje som vi selv. Det gjelder at *lede* den, ikke at *bryde* den. Barnet skal virke *af* sig selv *paa* sig selv.

Det blir Forældres og Læreres Pligt »ikke at tvinge Børnene at se med deres Øine, men at lære dem at bruge sine egne, ikke at fylde dem

med et vist Maal af Kundskab, men at indgive dem en brændende Lyst efter Kundskab og Sandhed, ikke at frembringe en vis ydre Regelbundethed men at sætte indre Drivefjædre i Gang, ikke at overlæsse Hukommelsen men at vække og styrke Tænkeevnen, med andre Ord at vække intellektuelt og moralsk Liv hos Børnene.« (Channing.)

Børnene vil saa altfor let tage Fa'r og Mo'r til Model, og derfor gjelder det, som jeg før sagde, at Børnene kan *agte* Fa'r og Mo'r.

Jeg kommer i Hug, hvad Lamennais siger i »En Troendes Ord«:

»Eders Børn vil efterligne Eder og blive fordærvede eller dydige, eftersom I selv er fordærvede eller dydige. Hvorledes skal de vel kunne blive hæderlige, barmhjertige, menneskekjærlige, hvis I er uden Medlidenhed med Eders Brødre? Hvorledes skal de holde tilbage sine grovere Lidenskaber, naar de ser Eder hengivne til Drik? Hvorledes skal de bevare sin medfødte Uskyldighed, hvis du ikke gruer for at saare deres Anstændighedsfølelse ved usømmelige Handlinger eller liderlige Ord? I er den levende Model, hvorefter deres bøielige Natur formes. Det afhænger derfor af Eder, om Eders Børn skal blive Mennesker eller Dyr.« Se dette sidste er nok vel sterke Ord af Lamennais, da man har seet Tilfælde, hvor Mennesker, der er blevne lysende Eksempler for Verden, er sprungne ud

af de uhumskeste Hjem; men som Regel gjelder det dog, at Hjemmet blir Modellen, hvorefter Barnet frivillig danner sig.

Virk derfor tidlig paa det til det gode. Tag Børnene paa Fanget eller gaa med dem paa Gulvet og tal til dem om stort og godt, som er gjort i Verden, og som kan begeistre deres Fantasi og opildne deres slumrende Kræfter; lær dem at elske andre Mennesker, og vis dem fremfor alt Kjærlighed selv.

Elsk dem og elsk hverandre, gjør Hjemmet — det være noksaa fattigsligt og tarveligt — til »det bedste Sted i Verden«, vær Børnenes Kammerater og Venner, til hvem de heltud har Tillid, til hvem de heltud tør betro sig, saa vil de ikke, naar de blir større, længes ud til Kaféer og daarlige Kammerater, men helst være hjemme hos Fa'r og Mo'r og gjøre det hyggeligt for dem.

STAVANGER KOMMUNEBIBLIOTEK

II

Hvorledes skal vi undervise vore Børn i Religion?*)

Der er flere bekymrede Mødre, som har spurgt mig: hvad skal vi liberale Kristne gjøre med Børnene vore med Hensyn til Religionsundervisningen? Vi kan da ikke lade dem deltage i Religionsundervisningen paa Skolen, hvor de lærer i mange Stykker det modsatte af, hvad vi tror?«

Jeg svarer: tal selv med dem om Religionen. Fa'r og Mo'r burde være de bedste Religionslærere, og Religionsundervisning bør være *Hjemmenes* Sag mere end *Skolens*, netop fordi der er saa mange Afskygninger og Brydninger i den religiøse Opfatning.

---

*) For Tankegangen i denne Tale er jeg Tak skyldig til et Foredrag af W. E. Channing, selv om ikke dette ligefrem citeres.

Det ulykkelige er, at man har gjort Religion ensbetydende med Dogmatik. Og derfor søger man at bibringe Barnet religiøse Ideer gjennem Katekismus og Forklaring, og piner og plager Livet af det med Ting og Begreber, som det vel kan lære udenad men ikke forstaa, som det vel kan faa ned i sin aandelige Mave, men som ligger der som ufordøielige Smaasten. Den lovbefalede Religionsundervisning i Skolerne har skabt meget Had til og Foragt for Religionen, netop fordi den er givet i en Form, som er usmagelig og uforstaaelig for Barnet og har givet det den Forestilling, at Religion er noget græsselig kjedeligt, som det helst vil slippe fri fra saa snart som muligt.

Hvis Religionsundervisningen havde været bundet til Smaastunder paa Mo'rs Fang, hvor Barnet spurgte, og Mama svarede, eller til Aftentimerne, naar Mo'r eller Fa'r sang en liden Kveldssalme eller bad en liden Aftenbøn ved Barnets Seng, saa skulde det blevet anderledes. Da var Tankerne paa Gud og Himlen udsprungne naturligt fra Barnets eget Sind, da vilde Historierne om Jesus, hans Helbredelser og hans Fortællinger, klinge som de deiligste Eventyr, der fyldte Barnets Fantasi og lod det elske at sysle med disse Ting. Men Kjære, lad det være fri for Retfærdiggjørelsen og Gjenfødelsen og Helliggjørelsen, om Trin i Ophøielsesstand og Fornedrelsesstand o. s. v.

disse Begreber, som ligger saa langt udenfor Barnets Rækkevidde.

Religion er ikke noget kunstig lært. Det er noget naturligt. Det er Svarene paa den dybeste Trang i et Menneskehjerte. Og det ligger saa nært og saa let at tale til Barnet om Gud, naar man staar med det og ser op mod den blinkende Stjernehimmel, eller færdes om Sommeren ude i Skogen eller mellem Blomsterne paa Marken. Lad det da faa høre om ham, som har skabt alt og styrer alt, han som bor i Solstraalen og i Maanesølvet og i Stjernegliteret, han som rækker os Blomsterne, han som taler i Bladsusen i Skogen. Tal ikke om ham paa gammeltestamentlig Vis som Hevneren, som Dommeren, som Herren, vi bør frygte, men tal om ham paa Jesu Vis som Faderen, der elsker os høiere, end Fa'r og Mo'r kan gjøre det, som altid er om os og nær os med sin Kjærlighed, skjønt vi ikke kan se ham med vore jordiske Øine. Tal om ham, som den, der blir bedrøvet, naar Barnet er ulydigt eller gjør noget ondt, og som blir glad, hvergang Barnet er snildt og lydigt og er god mod sine Legekammerater.

Der er saa mange Fædre og Mødre, som tror, at de ikke dur til at undervise i Religion. Vi ved ikke, hvorledes vi skal tage fat, siger de. Religion er for dem uadskillelig forbunden med Lekselæsing og Lærebøger. Tal om det, som lever i dig selv, som du tror paa, det er Kunsten. Den kristne

Religion — og jeg taler her idag kun om den, da jeg taler til Mennesker, som i alle Fald officielt kalder sig Kristne — den kristne Religion er ikke tungtfattelig eller ubarnslig. Tvertimod den ligger netop for Barnet at forstaa, paa samme Tid som den omspænder Vidder, der giver de største Tænkere Rum for Forskning. Dette kommer sig af, at den er bygget paa Menneskenaturens oprindeligste og dybeste Behov.

Den begynder saaledes med at fortælle os om Gud som *vor Fader*. Og den første Følelse, som vaagner hos Barnet, er jo Kjærlighed til Forældrene.

Den indeholder ingen vilkaarlige Befalinger, men den lærer os Pligtens evige Grundsatser Og Pligtfølelsen begynder at udvikle sig under de første Aar af vor Tilværelse. Den taler om den tilkommende Verden og dens Beboere Englene eller de salige Menneskeaander, og Fantasien har Trang til at tumle sig i det usynlige og det uendelige.

Og den har jo sin levende Iklædning paa Jorden i Jesus af Nasaret. Og hans Liv, Historie og Karakter er, paa samme Tid som den er ophøiet over alle andre, dog saa virkelig, saa fuldt ud menneskelig, saa simpel og ligetil, at et Barn netop kan fatte og glæde sig i den.

Kristendommen er heller ikke nogen dunkel Theori, indviklet i tungtfattelige Læresætninger, men i Jesu og hans Efterfølgeres Liv er den given os i Form af Kjendsgjerninger, Hændelser, Fortællinger. Den lever, rører sig, taler og handler for vore Øine. Det er denne vor Religions historiske Form, der gjør den saa tiltalende netop for Børns Fatteevne og Fantasi.

Og naar vi ud af Fortællingerne om Jesu Liv taler med vore Børn om, hvor godt det er altid at tale sandt, og være trofaste mod det, som vi elsker, at gjøre godt imod alle o. s. v. saa var det prægtigt, om vi kunde illustrere disse Sandheder med Billeder fra Barnets egen Kjendskabskreds, med Ting, som er hændt i Byen eller Nabolaget, eller fra Historien; thi da sænker disse Sandheder sig dobbelt stærkt i Barnets Sind. Det er akkurat, som naar vi underviser i Naturvidenskab. Det bør ikke være nok at lade Barnet lære udenad Lovene for Tyngde, Varme, Damp, Lys o. s. v. Vi bør føre dem paa Maskinverksteder og Fabrikker, hvor de kan faa se disse Love praktiserede. Det er ikke nok at lære dem Sten- Plante- og Dyreriget. Vi vil tage dem med ud i Skog og Mark og vise dem Eksempler paa, hvad vi har sagt. Naar de store religiøse Sandheder kommer ind under Barnets egen Prøvelse og Erfaring, da sidder de først ret fast; ellers kan det saa let bli noget udenpaaklint, noget som bare er troet, fordi Papa og Mama har sagt saa. Religionen maa ikke meddeles som en livløs Overbevisning men som en livgivende Sandhed. Det er ikke nok at anvende Ord, man maa vise, at disse Ord eller Læresætninger har bevist sig sande i Livet. Barnet maa kunne indforlive dem hos sig som noget, der er saa, der er en Kjendsgjerning. Hvis ikke det sker, kan den vigtigste Sandhed komme at ligge som en død Tyngsel paa Sindet, ligesom den sundeste Føde, naar den ikke kan fordøies, bare blir en trykkende Byrde. Har man ikke Eksempler til at illustrere med fra Nabolaget eller fra Barnets egen Erfaringskreds, saa gaa til Historien, til dens mange udmærkede Mænd og Kvinder, og lad dem staa som Børnenes Idealer.

»Hvorledes skal jeg da begynde Religionsundervisningen? skal jeg ikke faa Lov at bruge Katekismen? den vilde støtte saa« vil Mange sige.

Nei, du bør ikke bruge Katekismen for de Smaa, den kan du gjemme til de Store. Katekismen er et Skelet, en Forstening. Den indeholder kolde, abstrakte Satser, der ikke kan gjøre andet end plage Børnene med Religionen. Deres Alder fordrer, at Sandhederne skal iklædes Kjød og Blod i Mennesker, stilles i Sammenhæng med det virkelige Liv. Man maa kunne begynde Religionsundervisning, som man begynder Eventyrene med: »der var engang«. — — Da spiler Børnene Øinene op. En Katekismus kan give en vis Orden, et vist System til Undervisningen; men theologiske Systemer hører til Slutningen og ikke til Begyndelsen af Religionsundervisningen.

Nei begynd at fortæl om Jesu Liv paa Jorden, om hvorledes han gik rundt og gjorde godt, helbredede Syge og talte kjærligt til Alle, Store og Smaa, Rige som Fattige. Begynd med det lettest fattelige, hans Smaafortællinger eller Parabler, gaa saa over til det vanskeligere, hans Taler. De fire Evangelier er Guldgruben, du kan øse af, og de er fortalte i et simpelt og barnligt Sprog. Det at fatte og fremstille Jesu Aand, Karakter, Hensigt, og uendelige Kjærlighed bør være enhver kristen Religionslærers Opgave. Thi den kristne Religion træder klarest frem i Jesus selv. Du kan skildre Landet, hvori han færdedes, dets Sæder og Skikke, det Samfunds Vedtægter, som omgav ham. Du kan skildre Almuen, dens Haab og Forventninger, de Sekter, som hadede og modstod Jesus, de Fordomme, som raadede mellem de Lærde, Færdselen af fremmede Kjøbmænd med sine Karavaner, Herodes og hans Sønner, de romerske Høvedsmænd og Soldater — kort give dem et saa levende Billede, som du kan, af Jødeland paa Jesu Tid.

Men alt dette blot som en Baggrund, hvorpaa Jesu Skikkelse træder frem; som en Hjelp til at kunne forstaa hans Synsmaader, hans Billedsprog, hans Kampe, til at kunne se Meningen med alt, han sagde og gjorde. Meget Faa iblandt os har en Anelse om, hvor ensom Jesus i Grunden stod blandt sine Samtidige, hvor liden Samklang han fandt hos sine Omgivelser. Han maa jo klage selv over sine 12 udvalgte Venner, at de lidet forstod ham, og at der var meget, han ikke turde betro dem endnu.

Den, som vil fortælle Børnene om Jesus, maa selv følge ham i Templet og paa Bjerget, i Synagogen og paa Strandbredden, til Høvelbænken og Fiskegarnene, ved Sygesengene og ved Farisæerens Bord, velsignende Børnene og slyngende Veraab ud mod de Skriftkloge. Han maa kjende ham og elske ham, og denne hans egen Kjærlighed skal da trænge igjennem ogsaa til Børnene.

Er der noget i Evangelierne, som er dunkelt, eller som du ikke kan greie, saa læg det bare tilside indtil videre. Vælg blot det, som er blevet til Liv i dig selv; thi kun det kan du meddele med Styrke og Sandhed.

Men lad heller ikke din Fortælling være løsrevne Brudstykker hulter til bulter. Lad der være en Plan og Hensigt med dem, ligesom der altid var en Plan og Hensigt med alt, hvad Jesus fortalte. Han vilde gjennem sine Ord indprente evige Sandheder i sine Tilhørere, Sandheder som kunde frigjøre deres Aand.

Lad ogsaa Jesus for dine Børn staa som den aandelige Frigjører. Lær dem at forstaa, at den Frelse, han kom for at give Verden, var ikke en Frelse fra *ydre* Tryk, men en *indre* Frelse, en Frelse fra ondt.

Jesus kan ikke frelse en Fattig fra at være fattig og en Syg fra at være syg; han kan ikke frelse os fra Ulykker, som vi selv eller andre Mennesker hoper op over os. Men han kan gjøre, at vi trods Fattigdommen, trods Sygdommen, trods Ulykken, kan føle os frie, ja tilfredse og glade, fordi vi føler en indre Fred, Fred med Gud, Fred med vor Samvittighed.

Jesus kom ikke for at byde os en ydre Lyksalighed, hvad vi kalder gode, ydre Kaar her i Verden; men han byder os en indre, Sjælens Lyksalighed, som er evig og uafhængig af vor ydre Skjebne.

Forsøg saa at vende Børnenes Sind, naar de er store nok til det, indad mod dem selv. Lær dem om deres egen Aand og dens Muligheder. Vis dem, hvilken guddommelig Gave de har faaet i *Fornuften*, hvormed de kan omfatte og gjennemtrænge hele den fysiske Verden; forklar dem, hvad *Samvittigheden* er, og lær dem at lytte til, hvad den siger.

Tal til dem om, hvor herligt det er at kjende og elske Gud, saa som Jesus gjorde, hvor herligt det er at elske alt, som er rent og godt, og arbeide for det, og hvor glad man da blir i sit Sind. Lær dem, at det, som gjør En gladest, det er at være god mod Andre, og lad dem praktisere dette ved at faa en eller anden fattig eller syg Ven, som de kan gaa til og være god imod.

Lær dem, at det, som gjør en Gjerning til en *god* Gjerning, er *Hjertelaget*, hvormed den gjøres, og ikke Gjerningen i sig selv. En, som gir bort af sin Overflod for at faa et anseet Navn eller opnaa en eller anden politisk Fordel, har ikke derved gjort nogen god Gjerning, der vil hjelpe ham aandeligt frem; men hvis han giver noget bort af et varmt kjærligt Hjerte, saa gjør Hjertelaget denne Gjerning til en god Gjerning. Og det er Hjertelaget, Gud spørger efter, ikke Pengesummen. Enken, der lagde af sine fattige Skillinger i Tempelkassen, gjorde en bedre Gjerning end Farisæeren, der brammende stak sit store Pengestykke nedi. Lær dem, at den Kjærlighed til Gud, som Jesus altid og altid talte om, ikke bestaar i at lære Bønner udenad eller at fremplapre Skriftsteder, men i *selv at være god og at gjøre godt*, fordi man har Medlidenhed med alle dem, som lider og har det ondt. Lykken hernede bestaar ikke i at have det fedt og rigt, men at have Samvittighedsfred, hvorledes man end har det i det ydre; thi Gud og Gudsfreden kan findes af alle, i hvad Stilling de end er. Menneskens Søn havde ikke det, hvortil han kunde hælde sit Hoved.

Der er ofte i det nye Testamente udtalt Trudsler om Straf for de Ugudelige. Lad da endelig ikke Børnene faa Indtryk af, at det er Gud, som blir vred, og saa sender han Straffe paa dem, ligesom en jordisk Far ofte er ufornuftig nok til i Ophidselse og Vrede at straffe sine Børn. Lær dem at se, at Straf simpelthen er en Følge af Synd. Den, som drikker for meget, blir fuld og falder i Rendestenen; den, som slaas paa Gaden, kommer paa Raadstuen. Det at gjøre galt er en Forbandelse i sig selv; thi man faar saa meget at angre og saa meget at sone. Og man kommer saa let i Vane med at gjøre galt. Og det at være i Helvede, det er simpelthen at have det ondt, fordi man har gjort galt, fordi man har trodset Guds Love og dermed forfeilet sin egen Bestemmelse. Og man har altid selv laget dette sit Helvede. Gud har ikke laget det. Han har bare sat Lovene, der straffer af sig selv hver den, som synder imod dem.

Naar En med Vilje render sin Haand mod en opslaaet hvas Kniv, saa har man jo bare sig selv at takke for, at man skjærer sig.

Jesus betoner altid Religionens *Aandelighed*. Penge, Rang, ydre Stilling har intet for ham at sige. Han var jo selv Arbeidsmand og holdt sig mest med sine Lige. Derfor lær Børnene ikke at hige efter det at samle sig ydre Rigdomme, men hvad Jesus kalder »Liggendefæ i Himlen«, Sandhed, Renhed og Kjærlighed. Lad dem agte Fattigmanden ligesaameget som Kongen, naar han er et godt Menneske. Jesus vil være en Frelser af Menneskets Aand og ikke af dets Krop, som man lægger af sig i Graven.

En anden stor Sandhed, man bør uddrage af Fortællingerne om Jesus er, at Kristendommen er en *Kjærlighedens* Religion. Det at kunne elske i Sandhed er Summen af al Religion; thi Gud er Kjærlighed. Kjærlighed til Gud og til Mennesker laa til Grund for hvert Ord og hver Handling af Jesus og styrte hvert hans Skridt. Lær Barnet gjennem Jesu Person og Liv at beundre ædel Selvopoffrelse og afsky alt, som er lavt og egennyttigt. Lad det forstaa, at det ikke skal leve bare for sit eget Jeg, at det har faaet et Hjerte for at elske Gud og sine Medmennesker, og at det gjør sig selv mest godt ved at gjøre dette. Lær det, at det er herligt at lide og stride for en stor Sak, selv om man skal falde og dø for den, som Jesus gjorde.

Og Jesu Gjerning afsluttedes ikke her, den rakte sig langt ind i Evigheden. Og vor Gjerning i hans Fodspor, skal ogsaa bære. Frugter for Evigheden. Jesus var sig bevidst, at han var kommen for at skjænke Menneskeheden Frelse og Lyksalighed til *evig Tid*.

Fæst de Unges Sind paa, hvor dybt, varmt og klart bevidst Jesus var om det tilkommende evige Liv. Tal til dem om den Glæde, han følte, naar han fandt Spor til Godt hos Mennesker. Han saa deri en Spire, der skulde vokse frem til Udødelighed, til det evige Livs Kildespring, en gryende Kjærlighed, som var bestemt til at udvikle sig, indtil den kunde omfatte Jorden og alle Himle. Ved at sysselsætte sig med disse Jesu Tanker, kan de Unge lettere fatte, hvor stor og uendelig skjøn Menneskeaandens Fremtid er.

Af hvad jeg her har sagt, fremgaar det tydeligt, hvor vigtigt jeg anser det at være ved enhver Religionsundervisning at anvende Jesu Personlighed, hans Karakter som Middel til at bibringe Barnet aandeligt Liv og Lys. Evangelierne er, trods deres mulige Feiltagelser og mangelfulde Form, dog de bedste Gruber af guddommelig Visdom, just derfor, at Jesus af Nasaret, den sande Menneskesøn, fremtræder i dem saa klar, saa levende.

Naar jeg læser i Evangelierne føler jeg, at jeg staar foran En, der taler, som endnu intet Menneske paa Jorden har talt, En, der taler om Gud i Bevidsthed om hans umiddelbare Nærhed; En, der omgaaes med Gud fortroligt som en Søn med sin Fa'r, og som taler om Himlen med *dens* Erfaring, der kommer derfra som sit rette Hjem og er sig bevidst dette.

Store Sandheder falder fra Jesu Læber paa et saa simpelt og naturligt Sæt, at man deraf kan se, hvor dybt gjennemtrængt han var af dem, hvor fortrolig han følte sig dermed.

Det hænder stundom, at man træffer Portrætter, som man straks føler paa sig, maa være besynderlig lige. De er saa levende, naturlige, har et saa ægte Præg. Samme Indtryk gjør Evangeliernes

Jesus paa mig. Min Tro er, at det vilde være lige let for os at bære bort et Fjeld eller skabe en Verden, som for Fanatismen eller Bedrageriet at have opdigtet en saadan Karakter og Levnetshistorie som Jesu og det gjennem fire forskjellige Gjengivelser. En saadan Tanke, som Enkelte nedbrydende Aander har forsøgt at udkaste, maa tilbagevises som historisk og psykologisk absurd.

Kristendommen bør efter min Mening altsaa læres Børnene væsentlig efter Evangelierne, væsentlig ved at høre dem fra Jesu, deres store Lærers og Vens Mund, og se den afspeilet i hans Liv. Men der gives mange andre vigtige Lærdomme, som kan hentes derfra. Eleven bør derfra ogsaa lære den menneskelige Natur og det menneskelige Samfund at kjende. Og om disse Emner kan megen god Lærdom hentes fra Evangelierne. Thi vi ser ikke Jesus staa der som en enlig Person, men vi finder ham omgiven af en Skare Mennesker, hver med sit særegne Karakterpræg. Vi lærer at kjende den impulsive, let opbrusende Peter, den milde, drømmende Johannes, den hengivne, vundne Maria Magdalena, der væder hans Fødder med sine Taarer og tørrer dem bort med sit Haar; vi lærer at kjende den Blindfødte, som i Begeistring for den, der har ladet ham faa Synet igjen, lader sig mishandle, vi er hos den stakkels Verkbrudne ved Bethesda Dam, vi sidder med Samaritanerinden ved Brønden og sniger os med Nikodemus til

Mesteren om Natten; vi har den romerske Høvidsmand og den kananæiske Kvinde med sin stærke Tro — kort vi har en broget Række af Billeder fra Menneskeverdenen, der ogsaa har vist sig til alle Tider at have havt en forunderlig Dragningskraft for Kunstnerne ved sin Mangfoldighed og sin dybe Psykologi.

De viser os disse Billeder, at virkelig Storhed og den inderligste Følelse kan findes hos de laveste Klasser, samt at Godhed og Sandhedsmod, i samme Mon som de kjækt vover sig frem i Dagen, ogsaa blir udsatte for Had og Bagvaskelse, saa at vi maa berede os paa at udholde Bitterhed og Forfølgelse, om vi er fast besluttede paa at blive vor Pligt og vor Gud tro.

Lad dem saa ogsaa faa et Indtryk af den store *Broderskabstanke*, der gjennemsyrer alt, hvad Jesus talte og handlede; Følelsen af, at vi Alle, selv om den Ene er Arbeidsmand og den Anden Konge, dog er Mennesker, dog er Brødre og Søstre, og er skyldige til at hjelpe hverandre legemligt som aandeligt, at vi Alle er Led af en stor, sammenhængende Kjæde, saa den Ene ikke bør hovmode sig over den Anden. Lad dem inddrikke Jesu egen hellige Harme mod alt Hykleri, alt Tyranni, al Uretfærdighed paa Jorden, paa samme Tid som dette Had ikke gaar ud over nogen enkelt Person. Lad dem lære at se paa Mennesket i Lys af det, han *skal blive*, ikke i Lys af det han *er*;

da vil de ogsaa vinde Forstaaelse og Tilgivelse for Synderen.

Jeg har nu talt om, hvad Religionsundervisningen bør være, nu nogle Ord om, *hvorledes* den bør meddeles. Det første er da: vogt dig for, enten du er Fa'r eller Mo'r eller Lærer, for at gjøre Undervisningen kjedelig og tør. Sidder Barnet uopmærksomt eller sover, mens du fortæller, saa kan de mest gribende Sandheder modtages med Ligegyldighed og Kulde. Plag ikke Barnet med megen Udenadlæsning, og lad Undervisningen for de Mindste være *ganske mundtlig* og ikke for lang ad Gangen.

Brug Spørgsmaal saa meget som muligt og lad Undervisningen faa Form af Samtale. Spørgsmaal vækker op, sætter Liv og tvinger Barnet til Selvvirksomhed, tvinger det til paa en Maade at blive sin egen Lærer. De opmuntrer Vanen til at tænke, at udgrunde Sagen selv. Et duelig stillet Spørgsmaal vender Barnets Tanker indad, og det finder da ofte hos sig selv det Svar eller den Sandhed, som Læreren just vilde til at meddele som Kjendsgjerning. Nu har Barnet paa den Maade lært sig det selv, og det er den bedste Maade af alle til at lære noget paa.

Brug ogsaa et jevnt og simpelt Sprog, Barnets eget Sprog, naar du taler til det. Det er saa Mange, som naar de skal til at agere Skolemester, skruer sig selv op og fremsætter sine Tanker i et opstyltet Sprog, der ligesom skal omgive dem med mere Værdighed. Lad slige Narrestreger fare! Find Veien til Barnets Forstand og Hjertelag, saa er du en god Lærer; men da maa du ikke tale over deres Fatteevne.

Og saa hvad det gjelder om først og sidst, interesser dig for Børnene, se i dem et helligt Væsen, elsk dem. Den Lærer, som kan elske Børnene, er sikker paa at vinde deres Kjærlighed igjen. Taalmodig Kjærlighed er det sikkreste Vaaben til at overvinde Trods og Ulydighed. Derfor er ogsaa Fa'r og Mo'r af Naturen de bedste Religionslærere; thi hos dem maa man da forudsætte den naturlige Kjærlighed. Og derfor bider ogsaa Fa'rs og Mo'rs Ord og Eksempel sig langt fastere ind i Barnesindet end mange af Skolens Lærdomme; og mangen en gammel, ensom Stakkel, som har glemt alt andet, husker dog den Aftenbøn eller det Salmevers, som han lærte paa Mo'rs Fang, og mindes det, mens Taarerne rinder ned af hans Kinder.

Elsk Børnene, lær dem at tænke rent og handle ret, og du har lært dem den bedste Religion, den eneste sande Kristendom; thi det er det, al Religion tilsigter, at skabe sande, oprigtige Mennesker med ideale Længsler og Haab, og med Frimodighed til at kjæmpe for dem i Verden.

III

Undervisning i gammeltestamentlig Bibelhistorie.*)

Hvorledes bør vi undervise i det gamle Testamentes Historie? det er et Spørgsmaal, som uvilkaarlig paatrænger sig os, da vore Folkeskoler lærer Børnene at kjende *Jødernes* Helte, længe før de faar kjende sit eget *Fædrelands*, og Undervisning i det gamle Testamentes Historie betragtes som nødvendigt hørende med til Religionsundervisningen. Ja Spørgsmaalet blir saa meget mere vigtigt, som Børnene i Almindelighed gjennem Bibelhistorien først lærer Gud at kjende. Gjennem dens første Fortællinger træder jo allerede Gud handlende frem.

Hvad er Hensigten med enhver Undervisning og saaledes ogsaa med Undervisningen i Bibelhistorie?

---

*) Væsentlig Uddrag af et Foredrag af Buisson.

Naturligvis den at meddele Barnet Kundskaber, som kan udvikle dets Aand og indprente det sunde, sædelige Begreber. En Lærer bør aldrig foredrage noget eller sige og gjøre noget, som kan øve en skadelig Virkning paa Barnets Aand eller Hjerte. Han bør søge at opdrage klarttænkende og rettænkende Mennesker.

Men det er min Anklage mod den Maade, hvorpaa Undervisning i gammeltestamentlig Bibelhistorie almindelig drives i Skolerne, at den ofte har forkvaklet Barnets moralske Begreber.

Lad os se nærmere paa dette.

Barnet lærer jo at se paa og kalde Jødernes Historie for den *hellige* Historie.

Hvoraf det Navn? er det fordi den lærer os at kjende en Række Mennesker, særlig udmærkede ved sin Hellighed? en Samling af Menneskeslægtens Velgjørere, der kan tjene som vore Idealer og Forbilleder til alle Tider?

Nei, dette Navn er kommet af, at Barnet skal lære at betragte Jødefolket som noget aparte, skilt fra de andre Folk, som »Guds særlige Eiendomsfolk«.

Er nu det ret og sundt for Barnet? Det blir oplært i at betragte Gud, som En, der holder Yndlinge paa den ene Side og Stedbørn paa den anden, som En, der ikke elsker alle Mennesker og Folkeracer lige men er partisk.

Vi ved, at Jøderne *fremstillede sig* saa, som et af Herren særlig begunstiget og udvalgt Folk; vi ved, at den kristne Theologi har adopteret dette Jødesyn, saa at Reformatoren Calvin endog utilhyllet kan skrive: »Gud har ved at antage sig Abrahams Sæd klart nok bevidnet, at han ikke elskede den ganske Menneskeslægt i lige Maal. Idet han forkastede alle øvrige Nationer, elskede han denne enkelte. Han har indskrænket sin særlige Kjærlighed til et lidet Antal, som det behagede ham at udvælge blandt flere.« *)

Men er dette Livssyn derfor sundt og sandt? Bringer ikke dette Barnet den falske Forestilling om Menneskeheden, at den er delt i to Dele, en hellig og en profan. I den ene optræder Gud personlig, taler og handler ligefrem; i den anden træder han ikke op selvstændig, men lader den vandre sine egne Veie.

Burde vi ikke heller indprente Barnet den Sandhed, at Menneskeheden er én, ligesom Gud er én, og at Gud altid og paa alle Steder har aabenbaret sig for Menneskene paa samme Maade og med samme Midler. Han er alle Menneskers og alle Folks kjærlige Fader. Han aabenbarer sig for den Ene og skjuler sig for den Anden ligesaalidt i Dag som for 3000 Aar siden.

Jøderne er ikke de Eneste, som paaberaaber sig

---

*) Calvin: Réponse aux calomnies d'un certain brouillon . . contre la providence éternelle de Dieu. (Art I. premiere calomnie.)

at være de Udvalgte. Brahmanerne, Buddhisterne, Parserne, ja alle Østerlandets Folk paastaa lige kraftigt og med lige Ret eller Uret det samme om sig. Og de ogsaa paaberaaber sig Undre og af Gud inspirerede Bøger. Var det da ikke bedre at fortælle Børnene, at der er mange saakaldte hellige Historier, mange Bibler, mange hellige Folk. Det vilde være Sandheden nærmere.

Som det nu læres, kommer Børnene rent at miskjende den Kjendsgjerning, at Folkenes Udvikling foregaar naturligt, ved at det Ene paavirker og lærer af det Andet, og at Gud har havt sine Lysbud til forskjellige Tider til dem Alle.

Vil man drive Bibelhistorieundervisningen saa, som man hidtil har drevet den, at Børnene simpelthen faar meddelt dens Stof, akkurat som det staar i Bibelen, som historiske Kjendsgjerninger, uden at man gjør Forskjel paa, hvad der er en Mythe eller et poetisk Billede, saa vil ikke alene deres Begreb om Menneskeheden men ogsaa om Naturen og Naturens Styrelse forkvakles. Barnet vil indprentes den falske Forestilling, at Gud kan slaa istykker sine egne Naturlove, naar og hvor han vil, og at han ofte har gjort dette mellem Jødefolket. Det vil lære at tro paa naturstridige Mirakler. Barnet er paa Forhaand altfor tilbøielig til at tro paa alt, hvor Fantasien rigtig kan løbe løbsk; der er ingen Vanskelighed med at kunne slaa i det, hvad Skrøner det skal være, i den Alder, hvor

Eventyrtrangen raader, og hvor Trold med 9 Hoveder er ligesaa virkelige for det som almindelige Mennesker. Men netop fordi Barnets Fantasi er saa lettroende og saa alvorligt troende, netop derfor burde man være forsigtig med at hidse dets Fantasi og lede den paa Afveie ved at fortælle som historiske Kjendsgjerninger og besegle med Bibelens hellige Autoritet Ting, som det senere blir nødt til at se ikke forholder sig saa. Det kan drage farlige Konsekvenser efter sig dette. Barnet kan let som Voksen komme at ræsonnere: »ja saa, Skolemesteren bare løi for mig, da han sagde, at alle disse Historier om Bileams Æsel, som talte, og om Jonas i Hvalfisken og om Solen i Gibeon var virkelig sande Historier. Saa kan han ligesaa godt have løiet meget andet i mig ogsaa.« Barnet ledes ved denne Fremgangsmaade til at tvivle paa mangt, det ikke burde tvivle paa, til at faa en Formodning om, at alt dette, som hører Religionen til, er bare noget, Presterne vil indbilde Mængden. Det føler sig holdt for Nar og det med Hensyn til de helligste Sandheder.

Man begynder at indse dette nu, og derfor har der fra mange Hold indenfor den ortodokse Kirke reist sig kraftige Protester mod den gammeldagse Bibelhistorieundervisning. I alle Fald er dette Tilfælde i Norge. Paa et nyligt afholdt Møde der, kritiserede Pastor Klaveness skarpt de nu brugelige Bibelhistorier.

At Job f. Ex. blir gjort til en historisk Personlighed, sagde han blandt andet, er ligesaa taabeligt, som om man i en Danmarks og Norgeshistorie vilde opføre Nils Klim og hans underjordiske Reise som virkelig historisk foregaaet.

Ikke at tale om hvor pinligt det maa være for Skolemestrene, naar Barnet spør: »er det sandt dette?« da at maatte lyve efter kirkedepartementlig Ordre og sige: »ja det er det naturligvis« og saa le bag Børnenes Ryg. Det er for Børnene at narres med det hellige dette.

Nei lær Børnene at skjelne mellem Poesi og Virkelighed, lad dem faa se de mange vakre og dybe Tanker, der gjemmer sig under dette poetiske Billedsprog, men lad dem ikke sluge Bibelens Sagn som virkelige Kjendsgjerninger. Det skaber bare ukritiske og umedgjørlige Tvivlere siden.

Men dette, at det er saa vanskeligt at skaffe Sandheden sin Ret og praktisk faa slaaet fast det, som saagodtsom Alle nu er enige om, det skylder vi alene Dogmet om Bibelens bogstavelige Inspiration, som Theologerne vel siger nu er slaaet ihjel, men som i Grunden, baade i vore religiøse Skolebøger og i Diskussioner og i vor offentlige Gudstjeneste, endnu hersker uindskrænket.

Jeg vil tage nogle Eksempler paa hvad jeg mener.

Først med *Skabelsen*. At holde paa de seks Dage som Dage er jo en Urimelighed; thi det vil Barnet senere, naar det faar Undervisning i Naturlære, se ikke var sandt. Og man bør dog ikke lade det ene Fag nedbryde det andet, den ene Lærer modsige den anden. Og hvad kan det skade Barnet at faa den Sandhed at vide, at Jorden er bleven til, hvad den nu er, gjennem Milliarder af Aar ved de gjærende og formende Kræfter, som Gud har nedlagt i den; og at den gamle Digter, som først har formet Beretningen af første Kapitel i Mosebøgerne, har seet som i et Syn den trinvise Udvikling af Jorden fare forbi sit aandelige Øie som Dag paa Dag?

Saa det troskyldige *Paradissagn*. Man maa da ikke lade Barnet faa den Forestilling om den evige, allestedsnærværende, altopfyldende Gud, at han spadserede som en anden Mand i Haven med Adam og Eva og snakkede med dem i al Gemytlighed? at der var to Træer i Haven, som havde den Egenskab, at spiste man Frugten af det ene, fik man derved Kundskab om godt og ondt, spiste man Frugten af det andet, kunde man ikke dø? at Gud saa jog Adam og Eva ud af Paradis, for at de ikke skulde faa æde af Livsens Træ og derved blive rent som Guder, nu da de alt havde tilrevet sig en Del af denne Guddommelighed ved at æde af Kundskabens Træ og derved faa den vaagne Sans til at skjelne mellem godt og ondt? at Gud altsaa skulde være jaloux paa sin egen Skabning?

Vi kan dog ikke nu længer indbilde Barnet, at Kvinden er skabt, ved at Gud ta'r et virkeligt Ribben ud af Manden og saa laver en Kvinde af det Benet? Vi bør ikke gjøre disse barnlige Fortællinger latterlige ved at behandle dem paa denne krasse, grove, bogstavelige Maade. Men vi bør fortælle Barnet, at dette er Digt, men at der ligger mange sande og vakre Tanker gjemte under Digtet. Vi bør indprente Barnet, at Synd det er at være ulydig mod Guds Love og Guds Bestemmelse, saaledes som Adam og Eva var det, og at det altid medfører sin Straf, at vi mister vor Fred og vor Lykke ved det, saaledes som Adam og Eva mistede sin, da de maatte ud af sit Paradis. Vi bør fortælle Barnet, at Kvinden er skabt til at være sideordnet og ligestillet med Manden, til hans trofaste Medhjælp og Kammerat i godt og ondt, og at det formodentlig er det, den gamle Digter har ment, naar han lar Eva stige ud af Mandens Side, Kjød af hans Kjød, Ben af hans Ben, fuldt ud hans Lige i Væsen.

Ligeledes maa man, naar man kommer saalangt, ikke indbilde Barnet, at Solen virkelig stod stille i Gibeon, eller som vi nu vilde udtrykke det, at Jorden for et Øieblik standsede i sin Bevægelse, og det bare for at Josva skulde se lidt længer for at vinde Slaget mod Kananiterne; eller at Profeten ved sin Bøn fik Skyggen paa Solskiven til at gaa nogle Streger bagover for at vise Kongen et Tegn. Vi maa meget mere belære Barnet om, at en eneste saadan Standsning i Solens eller Jordens Bevægelser, vilde bevirke en sand Omvæltning i hele Naturens Orden, da netop alt af Gud er saa mageløst fint og nøie sammenkjædet, det ene med det andet, at det ikke kan taale den mindste Afvigelse fra den engang satte Orden. Man maa vise Barnet, at Gud er for stor og hellig til at vise sig som Taskenspiller, fordi om et Menneske i sin Kortsynthed kan bede ham om noget saadant.

Lær Barnet tidlig at søge Gud i Naturen; men at søge ham i *Naturens Orden* og ikke i dens *Uorden.* Lær Barnet at se, at Naturens daglige Foreteelser alle er ubegribelige Undere, en Blomsts Vækst op af et lidet Frø, man putter i Mulden, en Kyllings Komme ud af et Æg, et Egetræs ud af en liden Nød o. s. v. og at han slet ikke behøver nogle Undere, som forstyrrer disse Naturlove, for at vise sig som den mægtige, han er. Naar Barnet blir kjendt med Lovene i Materien, i Menneskelivet, i hver Enkelts Aand, saa knyt disse Love til Gud. Lad det finde Gud ved Endemaalet af al Viden. Det er farligt at lede Mennesket til Gud paa de naturstridige Miraklers Korsveie, at lade det søge Gud paa Fantasiens vilde Veie istedetfor paa Fornuftens og Samvittighedens.

Hvorledes kan det udvikle og retlede Barnet, naar man paa alle Barnets: hvorfor? og hvorledes? — og Barnet har mange saadanne hvorfor og hvorledes — bare skal svare: »jo Gud er Gud, og han formaar alting.«

Børn kommer stikkende med de underligste Spørgsmaal.

»Er det sandt, der er Mennesker, som har levet over 900 Aar? er det sandt, at Profeten Elias for til Himmelen i en Ildvogn?« Hvad skal vi tænke om den Skolemester, som bare vil svare: »kan du tvivle paa det Barn, det staar jo saa i Bibelen.«

»Men snakked Bileams Asen virkelig Menneskesprog?«

»For Gud er ingenting umuligt.«

»Men Oljekruset, som aldrig blev tomt, er det sandt?«

»Gud er almægtig Barn?«

»Men kunde Jonas leve tre Dage og tre Nætter i Maven paa en Fisk?«

Ja, kanske Skolemesteren her, hvis han er af den rigtig gamle Skole, vil svare, som der virkelig er svaret: »mit Barn, om Bibelen sagde, at Jonas havde slugt Hvalfisken, istedetfor at Hvalfisken slugte Jonas, saa maatte du tro det.«

Nei at gjennemføre den gamle Theori om Bibelens bogstavelige Inspiration paa Undervisningen i Bibelhistorie vil føre til de forfærdeligste Selvmodsigelser og stille hele Bibelen i et mistænkeligt og kanske latterligt Syn for Barnet, naar det blir voksent, og lærer at bruge sin Fornuft og at anvende, hvad det har lært i andre Fag paa Skolen.

Eller kanske det skal tro bogstaveligt paa, at Harer og Kaniner *tygge Drøv*, thi det staar ikke mindre end to Steder i det gamle Testamente som en Oplysning fra selve Gud. (3. Mos. 11, 4—6; 5. Mos. 14, 7.) Men kanske Harerne og Kaninerne paa Mose Tider tyggede Drøv, eller at det var specielt Tilfælde med Jødeharer og Jødekaniner, da Jøderne jo skal være Guds særlige Eiendoms Folk og følgelig kanske ogsaa have aparte Dyr.

Og værre og værre blir det, ifald man skal slaa fast den gammeltestamentlige Opfatning af Gud som den sande.

Istedetfor at gjøre Barnet begribeligt, at Mennesker for en 4000 Aar siden umuligt kan have havt den samme Kundskab og de samme ophøiede Begreber om Gud, som vi nu har; da Tiden jo altid gaar fremad, og vi samler ind mere og mere Kundskab; istedetfor dette, som maa synes Barnet ganske begribeligt og naturligt, skal vi ifølge den gamle Methode paastaa, at hvad det gamle Testamente taler om *Gud* i allefald er bogstavelig Sandhed, selv om det kan være Feil, hvor det angaar menneskelig, verdslig Kundskab.

Godt — hvad lærer saa Barnet om Gud i det gamle Testamente?

Jo, Gud angrer, Gud bliver vred, Gud glemmer, og Gud husker igjen, Gud lader sig prute med og giver Afkald paa det, han før har bestemt, Gud lugter Røgen af Offerdyr og finder Behag i det;

Gud maa fare ned til Sodoma, for at se om det er sandt, hvad Rygterne siger om dets Ugudelighed. Gud raser som en vild Kriger i Spidsen for sit udvalgte Folk Israeliterne, lader dem med sit Bifald og Hjelp udrydde Kananiterne, som ingen Fortræd havde gjort dem, og det paa samme Tid som han paa Sinai har givet Budet: »du skal ikke slaa ihjel!«

Hvad Begreber skal den lille Barnehjerne faa om Gud, naar den blir indprentet, at alt dette er sandt, for det staar i Bibelen. Jo Gud blir en Skrækkens Gjenstand, ingen øm Fader, som Jesus lærte os at kjende ham. For ikke at volde ubodelig Skade og Forvirring i Barnets religiøse Begreber maa en samvittighedsfuld Skolelærer, trods Lærebøgerne, der i Almindelighed bare fortæller ligefrem efter Bibelen uden at ræsonnere, her gjøre Barnet indlysende Forskjellen mellem det gamle og det nye Testamentes Gud, mellem Jødegud og Kristengud, vise det ufuldkomne og lave i de gamle Tiders Opfatning og vise dem, hvor taknemlige vi maa være, som er komne bort fra dette og hen til renere og lysere Tro.

Jeg har nu pegt paa, hvilken skadelig Indflydelse den gjængse Undervisning i Bibelhistorie kan have paa Barnets Aandsudvikling; lad os nu se lidt paa, hvad Indflydelse den kan have paa Barnets *Samvittighed*.

Jeg vil ikke her indlade mig paa at nævne de mange rent ud usædelige Scener, som Bibelen udmaler med naiv Troskyldighed, og som er umaadelig interessante som Kulturbilleder fra den fjerne Tid, men som kommer i et ganske andet Lys, hvis man kalder den hele Bibel Guds eget inspirerede Ord. Jeg vil ikke nævne dem, fordi de i Almindelighed og med Rette udelades af Børnenes Bibelhistorie. Men jeg vil omtale de Historier som nævnes der, og Maaden hvorpaa de nævnes. Nu først Patriarkernes Historie. Der staar Gud fremstillet som den, der gjør et Forbund med Abraham, Jødefolkets Fader, og dermed med det hele Folk; ikke paa Grund af dette Folks Fortjeneste, men fordi han nu engang skulde vælge et, der skulde være hans Redskab, hans Talerør til Verden Og denne Pagt er fremstillet saaledes, at Gud forsvarer disse sine Udvalgte i tykt og tyndt, selv hvor de gjør vitterlig Uret.

Abraham reiser saaledes ned til Ægypten, og er ræd for, at Kongen der eller Folket der skal myrde ham, for at kunne stjæle hans Kone, som er meget vakker. Og saa overtaler han hende at udgive sig for hans Søster. Men da Farao faar høre om denne vakkre Kvinde, og at hun var ugift, lader han hende bringe til sit Harem.

Da slaar Gud Farao med store Plager, og Bedrageriet blir opdaget, og Kongen bebreider med Rette Abraham, at han løi for ham. Men Gud bebreider Abraham ingenting; tvertimod er Abraham gjennem denne Feighed beriget med: »Faar, Æsle, Kameler, Tjenere og Tjenestekvinder.«

Akkurat det samme Kneb og med samme Resultat, at det gaar ud over de Uskyldige, som handlede i god Tro, begaar Abraham senere i Filisterland. Heller ikke her bebreides Abraham noget; men hans Forbøn maa endog til, før Gud helbreder Abimelech og hans Nærmeste fra de Plager, hvormed han slog ham, fordi han røvede Sara.

Hvis nu Bibelhistorierne eller Lærerne, saa snart disse Fortællinger skal nævnes, vilde erklære, at Abraham her handlede utilbørlig feigt, og at det var gement af ham at lade sig berige ved at laane ud sin egen Hustru paa den Maade, saa kunde jo Moralen reddes. Men det ulykkelige er, at de ikke godt kan gjøre dette, da Gud er fremstillet som den, der trods dette holder med Abraham, fordi han nu engang har gjort et Forbund med ham, og Bibelen, hvori dette staar skrevet, er jo Guds inspirerede Ord.

Ligger det ikke nær for Børn, som er saa gløgge til at opfatte alt, at ræsonnere: »det ska'r altsaa ikke at lyve og bruge Kneb; vi kan staa os paa det, og Gud har ikke imod det, naar det kommer til Stykket.«

Saa kommer Historien med Hagar. Sara har selv givet Hagar til Abraham som Medhustru; men saa blir hun rasende jaloux, da Hagar faar en Søn, og jager hende ud i Ørkenen. Og Abraham er svag og feig nok til at føie hende. Men heller ikke her faar Abraham høre Bebreidelser; tvertimod

Gud bestyrker ham i denne feige Handling og siger, han skal lyde Sara. Han tillader, ja befaler sin »Udvalgte« at gjøre en Synd, for siden selv at gjøre den god igjen.

Dette blir endnu stærkere fremholdt i Patriarken Jakobs Historie. Navnet betyder »den som trænger en Anden til Side« og vi ser ham gjennem hele hans Levnetsløb trænge tilside dem, som med Ret og Retfærdighed skulde gaa foran ham. Han bedrager ved Moderens Hjelp sin gamle, blinde Fader; men blir han eller Moderen straffet for det? Nei Gud sender ham et Drømmesyn, hvor han ser Gud staa øverst paa Englestigen og sige: »Jeg er med dig og vil beskytte dig. Det Land du ligger paa, vil jeg give dig og din Sæd.« Saa slutter Jakob en formelig Kontrakt med Vorherre, og lover, at han skal holde ham som sin Gud og give ham Tiende af alt, *hvis han* vil beskytte ham paa hans Reiser og give ham nok Brød og Klær.« (1. Mos. 28, 20—23). Men hvis han ikke det vil, hvis han ikke har personlig Fordel af ham, vil han altsaa intet have med ham at gjøre.

Jeg behøver ikke at gjennemgaa Resten af Jakobs Historie, hvorledes Laban søger at narre ham, og han Laban, men hvorledes Jakob tilsidst blir den, som drager det længste Straa. Og altid forsikkrer Gud, at han vil være med ham.

Hvis man i Lærebøgerne vilde fortælle Børnene gjennem disse Historier, hvor lavt den Tids Folk troede om Gud, at de kunde tænke sig, at Gud vilde se gjennem Fingre med Løgn og Bedrageri, lade det gaa ud over de forholdsvis Uskyldige og beskytte de Skyldige uden at bebreide dem en Gang deres Synd, og det bare, fordi han nu engang havde udvalgt denne Ene og hans Afkom til sit Eiendoms Folk — hvis man vilde fremstille for Børnene, at baade Abraham og Jakob bar sig feigt og stygt ad, og at de aldrig maa gjøre sligt, da det altid fører sin Straf med sig, ja da var Moralen reddet.

Men saasnart man bare lader Børnene lære dette udenad uden nogen Kommentar, ja maa fortælle dem, at Gud netop staar paa Synderens Side og hjelper ham ud, ja da forvirres Børnenes Begreber om Gud og om godt og ondt, da skades deres Samvittighed i Roden.

Og dog er det denne Gud, som af et vilkaarligt Lune udvælger En og forkaster en Anden, uanseet hvorledes disse bærer sig ad, bare fordi han nu engang vil det saa, dog er det denne Gud, som har været lært i vor Bibelhistorie-Undervisning og slaaet sammen med Jesu Gud, med hvem han intet mere har at gjøre end Ild har med Vand. Eller er det ikke saa, at denne Vilkaarlighedens Gud ogsaa dukker op i det nye Testamente i det afskyelige Sted, som vist aldrig nogen Paulus kan have yttret, nemlig i Romerbrevet 9, 13. 15, hvor det gamle Testamente citeres: »Jakob elskede jeg, men Esau hadede jeg.« »Jeg vil være den miskundelig, som jeg er miskundelig, og forbarme mig over den, som jeg forbarmer mig over« — hvor altsaa den mest vilkaarlige Udvælgelseslære forkyndes, og som derfor ogsaa har skabt Calvins Predestinationslære, hvor Guds Partiskhed er slaaet fast og er sat i System paa den ubarmhjertigste Maade. Men dette blir Konsekvensen, naar man bedriver Afguderi med Bibelens Bogstav og ikke ser paa den i Historiens Lys som en Bog, der fremstiller mange forskjellige Standpunkter, fremstiller en Udvikling fra det lavere og til det høiere.

Før jeg forlader Patriarkernes Historie vil jeg endnu omtale et Træk: Isaks Offring.

Istedetfor at sige: denne Fortælling staar som et Minde om den Tid, da Menneskeoffringer blev afløste af Dyreoffringer, saa skal Barnet læse dette som en virkelig Tildragelse, lære at Gud virkelig kan ville friste Menneskene ved at befale dem at gjøre en Synd. Og Abraham roses, fordi han ikke nægter at gjøre Synden, han skal netop gjøre den, for at vise sin ubetingede Lydighed under Gud. Barnet lærer herved at skille to Ting fra hinanden, der altid hører sammen: Gud og Sædelighedsloven. Det skal tro, at der kan gives nogen Guds Vilje, der strider imod Guds Røst i vort Indre: Samvittigheden.

Nei Israels Folk var som alle Oldtidens Folk tilbøielige til at forestille sig, istedetfor en retfærdig

Gud, en vilkaarlig Gud, en Nationalgud, der begunstigede dem paa de andre Folks Bekostning.

Vi ser dette bedst, hvor Israels Krigshistorie begynder, Erobringen af Kanaan. Alle deres vilde Grusomheder, Nedsablinger af hele Byers Befolkning, Nedsabling af Oldinge, Kvinder, Børn ved sine Mødres Bryst, Nedsabling af Flygtninge, der beder om Naade, et raatt, rasende, vanvittigt Myrderi, alt besmykkes med: »Gud har sagt det, Gud har villet det.«

Hvis vi nu kunde faa Lov at sige til Børnene: »er ikke dette fælt? er det ikke skrækkeligt, at Folk kunde tro, at Gud virkelig syntes om slikt, ja befalede det? viser ikke det, hvor raa og fanatiske de Tider var? — ja saa kunde det være opdragende, lade deres Samvittighed gyse. Men nei — skal Lærebøgerne i Bibelhistorie følge Bibelen, saa maa de sige kort og godt: Gud vilde det saa, Gud befalte det. Hvad skal vi gjøre med et saadant Sted som f. Ex. 5. Mos. 2, 33. 34:

»Og Herren, vor Gud, gav ham i vor Vold, (det er Kong Sihon, der er Tale om) og vi ihjelsloge ham og hans Sønner og alt hans Folk. Og vi indtoge alle hans Steder paa den samme Tid, og vi slog med Ban hver Stad, Mænd og Kvinder og Børn; vi lod Ingen Undkommen blive tilovers.«

Eller 1. Sam. 15, 3, hvor Samuel i Herrens Navn forkynder følgende til Saul: »Gak nu hen og slaa Amalek, og slaa alt, hvad hans er med Ban, og du skal ikke spare ham, men du skal dræbe baade Mand og Kvinde, baade spædt og diende Barn baade Okse og Faar, baade Kamel og Asen.» Hvad skal vi gjøre med disse Steder, med mindre vi i vor Guds Navn kan fordømme dem og forsikkre Børnene, at Gud aldrig har befalet, aldrig har sagt sligt.

Og da saa siden Saul, træt af alle disse Slagterier og bevæget af Menneskelighed, skjænker Kong Agag Livet, saa kommer den fanatiske Profet Samuel farende og forkynder Guds Straffedom over ham og hugger Agag ned for hans Øine med sin egen Haand.

Hvad skal vi nu sige til Børnene, naar de læser denne Fortælling? skal vi fordømme Samuel og rose Saul, eller omvendt? Bibelen holder med Samuel, han handler og taler i Guds Navn. Men vil da ikke Børnene faa det Indtryk, at Medlidenhed er noget feigt og daarligt, at vi tjener bedst Gud ved at være ubarmhjertige og grusomme?

Hvorledes kan vi anbefale og indprente dem Fredens Velsignelser og Krigens Afskyelighed, naar de i sin Bibelhistorie fra de er Smaa af, skal lære, at Gud Herren befalede de værste Udryddelseskrige?

I kjender Alle Historien om Jael. Hun hørte ikke til Israels Folk, hun hørte til en Kananiterstamme, skulde saaledes ikke paa sit Folks Vegne føle sig forpligtet at myrde Kananiter. Men hvad gjør hun? Den arme Kananiterhøvding Sisera søger Tilflugt i hendes Telt efter et tabt Slag, og hun indbyder ham at komme og vederkvæger ham med Mad og Drikke, for saa, naar han vel er sovnet, at drive en Nagle gjennem hans Tinding med en Hammer. Og denne Skjændselsdaad ophøies i Bibelen som en Heltegjerning, og den berømte Profetinde Debora kvad en Triumfsang over hendes Daad.

Var da Jøderne et Folk af Uhyrer? Langtifra. Mange af deres Love var tvertimod langt menneskekjærligere end mange andre af Datidens Folk. Havde disse sin Historie opbevaret saaledes i malende Billeder som Jøderne, vilde vi fundet akkurat lignende Træk der. Tiden var vild, barbarisk. Mod Fiender skulde der ikke vises Naade. Vi bebreider derfor ingenlunde Bibelen, fordi slige Ting staar i den, men vi bebreider vort Misbrug af dem, som vil søge at undskylde sligt, ja sanktionere det med Guds Autoritet, som om Menneskeslægten i disse mange tusinde Aar ikke skulde gaaet fremad. Vi klager over Maaden, hvorpaa denne Kundskab bibringes Børnene.

»Men hvorfor holder du dig til den gamle Tid« kan nogen sige, »den nyere er da ikke saaledes.«

Hertil maa svares: det kan jo være akkurat det samme, enten Begivenheden hører til den ældre eller nyere Tid, naar den anvendes til at vise os, hvad Guds Befaling og Dom over denne Begivenhed er, og denne Dom skal sættes som Autoritet mod vor Dom, naar vi vil til at kritisere og protestere, ledet af vor sunde Fornuft og Menneskefølelse.

Men vi kan jo gjerne vælge Eksempler fra Israels senere Historie, hvis det kan gjøre Forskjel. Vi skal vælge Kong David, fordi han ikke alene berømmes som Israels Nationalhelt, men som »Manden efter Guds Hjerte« som den store Salmedigter, som den, hvis Stamregister det var saadan Ære at høre til, at det nye Testamentes Forfattere endog fører Jesu Stamregister op til ham.

Prestepartiet med Samuel i Spidsen var jo begyndt at hade Saul, fordi han havde forsøgt at afryste deres Aag. De saa sig om efter en Mand at stille op mod ham, og Valget faldt paa David, en ung Hyrdegut, der var bleven Folkets Yndling ved modig at fælde den store Goliath med sin Slynge. Han blir salvet og begynder Oprør. Saul driver ham paa Flugt og truer ham med Døden. Han samler da om sig en Skare Landsstrygere, mest saadanne, der, som Bibelen siger, var i Nød og Skyld, plagede af sine Kreditorer og med Hjertet fuldt af Bitterhed. De gaar op til 400 Mand. David blir Røverhøvding og ligger og plyndrer paa Grænsen mellem Israel og Filisterlandet. Paa Bjerget Karmel bor en rig Bonde ved Navn Nabal. David fordrer Underholdning af ham, fordi han ikke har plyndret hans Gaard, Nabal nægter, men dennes Hustru Abigael samler sammen i en Fart en rig Gave og gaar, uden at Manden ved om det, til Davids Leir. David ser hende, at hun er skjøn. Ti Dage efter dør Nabal. Herren slog ham,

fortæller Bibelen. Nu, det faar nu være, som det være vil; men vist er det, at David sender Bud efter Konen og ægter hende. Da han ser, at Oprør mod Saul er forgjæves, slutter han Forbund med sit Fædrelands Arvefiende, Filisterne. Disse blir dog lidt mistænkelige mod disse sine Hjelpere, og i det store Slag mellem Filisterne og Israel, maa David staa som ørkesløs Tilskuer og se sine Landsmænd nedsables. Jonatan, hans fordums Hjertens Ven falder, og Saul dræber sig selv. Men Landet ligger endnu ikke aabent for David. Sauls trofaste Feltherre Abner, samler de adspredte Israeliter om Sauls Søn Isboset. Hvad gjør saa David? Han begynder atter Borgerkrig, lader Abner paa den troløseste Maade snigmyrde, udleverer de Efterlevende af Sauls Hus til at dræbes af deres Fiender Gibeoniterne, og lader kun en Søn af Jonatan leve, da han var Krøbling og derfor ikke farlig. Hans Krige udmærker sig ved en Grusomhed, hvortil man sjelden kan finde Mage. Og nu vil han indføre et Kongedømme efter østerlandsk Mønster med Pragt og Herlighed og Despoti. Han bygger Borge, anlægger Lystparker, omgiver sig med en Livgarde og et Harem, lader en trofast Kriger myrde for at faa hans Hustru Batseba til alle de andre, han har før.

Men dette Aag blir for tungt for Folket, og hans egen Søn Absalon gjør Oprør.

Her kommer ofte Bibelhistorierne med den

Bemærkning, at dette Oprør var Guds retfærdige Straf over David for hans Synd med Batseba. Denne saakaldte Guds Retfærdighed i det gamle Testamente er en besynderlig Ting. Den gaar som oftest ud over de Uskyldige. En Mand har begaaet Ægteskabsbrud — *det nyfødte Barn* skal dø. En *Konge* synder — *Folket* maa af den Grund gaa under. *Farao* vægrer sig for at lade Israeliterne fare — Gud lader tusinde af *Ægypternes Smaabørn* omkomme. David har foretaget en Folketælling, hvilket efter den Tids Tro formodentlig regnedes som en hovmodig og gudsbespottelig Handling, der paakrævede Straf. Gjennem Herrens Profet faar David Valg mellem forskjellige Straffe, at der skal komme 7 Aars Dyrtid i Landet, at David skal flygte og blive forfulgt af sine Modstandere i 3 Maaneder, eller at Pesten skal herje over Landet i 3 Dage. David vælger det sidste, og 70,000 Mand dræbes. Saa synes Gud, det er nok, han angrer og drager Fordærvelsen bort fra Jerusalem.

Det er formodentlig ledet af disse Eksempler og denne Tankegang, at man erklærer det for retfærdigt af Gud, at den uskyldige Jesus skal dræbes som et Sonoffer for de virkelig Skyldige, Menneskene.

Men jeg siger, det er umuligt at fortælle Børn slige raa Historier med en saa raa Fortolkning, uden at de tager Skade paa sin Sjæl, uden at deres Begreber om godt og ondt forvirres, og deres Gudsforestilling plettes. Men fortæller man dem med Kritik, som Beviser paa en vild og barbarisk Tids Fremgangsmaade og Tankegang, saa blir det en anden Sag.

Davids sidste Timer er karakteristiske. Her skulde man ventet, at Angeren over hans mange Grusomheder vilde mildnet hans Hjerte, men nei, den Hevntørst, som han havde maattet dæmpe i levende Live paa Grund af et helligt Løvte, den læsser han nu som en Pligt over paa sin Søn.

Han kalder Salomo til sig og siger blandt andet: »du ved, hvad Joab gjorde mod mig, mod Abner og mod Amasa, og at han udøste Krigsblod i Fredstid. — Og du skal derfor gjøre efter din Visdom, og du skal *ikke* lade hans graa Haar i Fred nedfare til de Dødes Rige. Og se hos dig er Simei, og han bandede mig med en svar Forbandelse, paa den Dag jeg gik ud til Mahanajim. Og jeg tilsvor ham ved Herren og sagde: »jeg skal ikke dræbe dig med Sværdet. Og nu, lad ham ei blive ustraffet; thi du er en vis Mand, og du vil vide, hvad du skal gjøre mod ham, saa du lader hans graa Haar *i Blod* nedfare til de Dødes Rige.«

Her er da Tid for Lærerne og Lærebøgerne at skride ind med et Indlæg om, hvor stygt det var af David saaledes at dø med Hevntanker paa Læben, men se om de gjør det. David fremstilles som »Manden efter Guds Hjerte«. Seet i sin Tids Lys er David en umaadelig interessant Skikkelse med sine voldsomme Lidenskaber og Overgange fra Grusomhed og Vellyst til dyb Anger og Bøn; men som noget Eksempel for os eller som nogen Guds Helt dur han sandelig ikke. Han var en genial Bandit og Despot, i Lighed med senere Tiders Julius Cæsar eller Napoleon. Dette skulde man vise Børnene. Skal vi underskrive Bibelens Dom om David i 1 Kong. 15, 5: »David havde gjort hvad ret var i Herrens Øine og var ikke vegen fra Noget af alt, hvad han havde befalet ham alle sit Livs Dage uden i den Sag med Uria, Hethiten« — ja saa kommer vi at sanktionere Løftebrud, Grusomhed mod Fiender, Haremsliv o. s. v. som Guds Vilje.

Hvis vi i det hele skal anvende det gamle Testamentes Sprogbrug: »Gud sagde, Gud befalte«, som virkelige Guds Bud til Menneskene, der maa gjelde alle Tider, da Gud jo er den uforanderlige, saa kommer vi at sanktionere med Guds Segl:

Faderens Ret over sine Børns Liv og Død, Kvindens fuldstændige Afhængighed, Flerkoneri og Slaveri. Vi har jo oplevet, at dette virkelig er praktiseret og forsvaret paa Bibelens Grund selv i vore Dage af Mormonerne, af den norsk lutherske Synode i Amerika, der traadte op for Slaveriet som berettiget under den amerikanske Borgerkrig, af mange Andre, der gjør Bibelens Bogstaver til sin Afgud uden at bryde sig om dens indbyrdes Modsigelser.

Man har søgt at forsvare det gammeltestamentlige Standpunkt med, at disse Ting var »forbigaaende, taalte Misbrug«. Men sig mig: befaler eller godkjender da Gud nogensinde *det Onde* under Paaskud af, at Menneskene ikke er udviklede nok til at gjøre *det Gode?* Hvad tjente det da til, at Gud skulde gaa imellem og skabe sig et særskilt Eiendomsfolk, som Jøderne jo siges at være, naar de alligevel ikke kunde bringe det videre end de hedenske Folk, som ingen saadan Aabenbaring eller Mellemkomst nød?

Hvorledes skal vore Børn kunne forlige de to Tanker med hverandre: paa den ene Side, at hele Bibelen er Guds inspirerede Ord, den hele Sandhed, og paa den anden Side, at man kun maa betragte dens Love, dens Eksempler, dens hele Mønster paa et Samfundsliv, det som Bibelen betragter som Guds eget Verk, — som forbigaaende taalte Ting, der skulde udvikles og forandres. Disse to Ting siger jo hverandre imod.

Og hvad skal man da gjøre med de Ting, der fremstilles paa forskjellig Maade af den samme Bibel. For Eks. nu i de 10 Bud. Vi er jo vante til at læse som niende Bud: »du skal ikke begjære din Næstes *Hus*« og som tiende: »du skal ikke begjære din Næstes Hustru eller hans Tjener eller hans Pige eller hans Okse og Asen, eller noget af det, som hører din Næste til.« Her staar altsaa Hustruen slaat sammen med Trællen, med Oksen og Asenet som andet Løsøre, som Manden eier efter ægte østerlandsk Vis. Men vi har en anden Gjengivelse i 5te Mosebog, hvor det niende Bud blir: »du skal ikke begjære din Næstes Hustru«, og derefter blir anført som tiende: du skal ikke begjære din Næstes Hus, Aker, Tjener o. s. v.

Her staar da Hustruen nævnt for sig selv, er bleven lidt mere end Huset eller Oksen og Asenet. Hvorfor da ikke vælge denne Gjengivelse i vore Lærebøger? Den maa jo være lige inspireret som den anden.

Saaledes ogsaa med Oprindelsen til Sabbaten. Paa et Sted af Bibelen staar der, at Sabbaten indstiftedes, fordi Gud i 6 Dage havde gjort Himmelen og Jorden og Havet og alt, hvad i dem var, og hvilede paa den syvende.

Paa et andet Sted i 5te Mos., staar der, at Grunden var, at baade Mennesker og Dyr trænger en Dag til Hvile efter Ugens Slid. Se dette sidste er klart og vakkert og menneskekjærligt tænkt og seet, mens det første, det som dog er optaget i vor Katekismus, ingen Betydning har, da Gud ikke er nogen jordisk Arbeidsmand, som blir træt af en Uges Slid og derfor trænger at hvile. Gud hviler aldrig.

Og nu nogle Ord om de *politiske* Ideer, som Barnet maa indsuge, hvis Moselovens og Bibelhistoriens Fremstillinger skal gjælde for mønsterværdige. Her modtager Barnet Ideer, som meget lidet stemmer overens med de sociale Forhold, hvori det ellers lever.

I Bibelen betragter Folket Israel som et Slags fællesansvarligt hele, hvor de enkelte Lemmer lidet eller intet har at betyde. Der handles altid om Stammen, Familien eller det hele Folk, sjelden om Personen. Den Gang Achan af Byttet har stjaalet til sig en kostbar babylonisk Kappe og noget Sølv, saa blir ikke alene han, den Skyldige, straffet, men hans Sønner og Døttre, ja hans Okser, Æsler og Faar blir stenede og brændte (Josv. 7.)

Først af Profeterne læres en høiere Moral, at Hver skal lide for sin egen Brøde, ikke for Andres, naar Spørgsmaalet blir om bevidst Handling, ikke om legemlig Arv.

Vil nu I Lærere med Bibelen i Haand og med denne og lignende Historier for Øie sige til Barnet: »det er retfærdigt dette, at Hustru og Børn skal dræbes, naar Faderen har stjaalet; thi det staar saa i Bibelen befalet af Gud?« Ja vil I det, saa lærer I Barnet at træde al Retfærdighed under Fødder. Og hvad gjør I saa med de Bibelsteder, som udtrykkelig modsiger en saadan Tankegang? De er jo ligesaa godt befalede af Gud. Nei lær Barnet personligt Ansvar for sine egne Handlinger, saa lærer I det baade guddommelig og menneskelig Retfærdighed.

Det gamle Testamente er ikke egnet til at indprente Barnet *Frihedens* Ret. Jøderne blev et presteredet, et ceremoniredet Folk. At overtræde den ringeste ydre Form af deres Ceremoniallov var en Synd mod Gud. En Mand plukker op Ved paa en Sabbat — man stener ham (4. Mos. 15, 32 fg.) Den ringeste Knurren mod Ypperstepresterne, Profeterne, Dommerne, Kongen er en Forbrydelse værdig Døden. Nogle Børn raaber paa kaad Barnevis efter Profeten Elisa: Skaldepande! — og se Profeten forbander dem i Herrens Navn, og to Bjørne kommer ud af Skogen og river dem sønder, 42 Stykker. (2. Kg. 2, 24.) Skal vi prise og anbefale denne Slags Rettergang hos Profeten og hos Gud?

Det *selv* at prøve, tvivle, undersøge er den forfærdeligste af alle Forbrydelser. Da Indbyggerne af Beth-Semes af Nysgjerrighed har keget ind i Pagtens Ark, blir over 50,000 af dem ihjelslaaede af Gud selv (1. Sam. 6,19.) Og da den ulykkelige Usa vil støtte Arken, som han tror skal falde, da Okserne som drager den, steiler, saa blir han dræbt, fordi han har rørt den hellige Kiste med sin Haand (1. Krøn. 13, 8—13.) Denne Slags Lynchjustits bør vi dog ikke kalde guddommelig Retfærdighed og opmuntre.

Istedetfor fra Begyndelsen af at indprente vore Børn det individuelle Ansvar, Samvittighedsfrihed og Tænkefrihed, saa lader vi dem de første Skoleaar leve i fuldstændig jødisk Theokrati. Børn af det 20de Aarhundrede, fødte og opdragne i kristne og demokratiske Lande, indprenter vi gjennem Undervisningen i Bibelhistorie et Mønster paa husligt og politisk Liv, der er laant fra en fjern, forlængst udlevet Tidsalder, og som desuagtet skal fremstilles med Autoritet af en guddommelig Aabenbaring.

Vi har Valget mellem to Ting her: enten maa vi som før vedblive at undervise i Bibelhistorie, som om det var Guds eget ufeilbare Ord, vi meddelte. Og da maa vi, hvis vi ikke vil sige, at Bibelen lyver, sluge raat en hel Mængde raa Historier, medgive, at Gud har befalet de skjændigste Myrderier, har tilladt Blodbad paa Tusinder af smaa Børn, sat sig i Spidsen for en »hellig Udryddelseskrig«, blandet sig ind i Menneskers Mellemværende paa en Maade, som for den sunde Menneskeforstand og for vor sædelige Følelse maa erklæres utilladelig, stiftet en Stat, hvor Individet er aldeles underordnet Samfundet, hvor Flerkoneri og Slaveri er tilladt, og enhver Frihed og Forskning, enhver Tvivl forbudt.

Eller saa faar man fortælle Jødernes Historie som hvert andet Folks Historie med tilbørlig Kritik, rose det som er godt, laste det som er slet, og skjelne mellem Sagn, Poesi og Virkelighed.

Foretrækker man det første, vil man lære Børnene op i at bruge dobbelt Maal og Vægt, en som skal passe paa Bibelens Folk og Forhold, en anden som skal passe paa vor Tid. Man vil lære dem at ære i Bibelen, hvad de læres at afsky i Nutiden. De lærer at skulle staa med en Fod i den gammeltestamentlige Verden og med den anden i den moderne. De lærer at afsky Forfølgelse og Tyranni og Personsanseelse, naar det møder dem nu om Dagen; men de skal tilholdes at rose dem paa Bibelens Tid som noget af Gud da villet og anordnet.

Barnets Dømmekraft og ethiske Følelse blir spaltet. Og hvilken Røre i dets Begreber vil der ikke opstaa, naar det lærer at kjende Jesu Lære, der i saa mangt stiller sig i skarp Modsætning til det gammeltestamentlige Syn?

Lad ikke vore Skoler blive Forvirringens Arnested, men Samlingens. Lad ikke det ene Fag rive ned, hvad det andet bygger op. Lad Børnene lære Ret og Pligt, Fædrelandskjærlighed og Menneskekjærlighed, Frihed, Lighed og Broderskab. Lad dem udvide sit Syn til hele Menneskemylderen som Guds store Barnehjem og ikke fæste det paa en liden Flæk i en Krog af Middelhavet for at finde nogen af Gud særlig Udvalgte. Og lad fremfor alt ikke Bibelen træde hindrende i Veien for deres moralske og sædelige Opdragelse istedetfor at fremhjelpe den.

Depotbiblioteket
75sd 92 655

B

377 JAN